

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN SEBASTIEN CHIÈZE [DOLE]
17 DECEMBER 1665
6486

Samenvatting: Huygens schertst dat hij Chièze onmogelijk dank kan zeggen, wanneer deze zo vaak van verblijfplaats wisselt. Huygens bericht Chièze tevens over de toestand van zijn familie en over het medisch verslag over de ziekte van Cusance. Hij besluit met enkele kanttekeningen betreffende de situatie in Orange.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 1143: kopie (apograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 6, nr. 6486, pp. 163-164: onvolledig (<*Quâ regione ... mon pouvoir.*>), rest samengevat.

Namen: Beatrix de Cusance; Philips Doublet; Susanne Durand (echtgenote van Chandiot); Icarus; Johan de Knuyt; Claude-Marie de Lapie; Petremon; Jean Sauzin.

Plaatsen: Besançon; Holland; Mont Ventoux; Nozeroy; Orange; Parijs.

Transcriptie

Copia.

¹À Monsieur Chièze.

À la Haye, ce 17e Décembre 1665.

²*Quâ te regione requiram?* Ceste question, tousjours indécisé, m'a retenu de vous rendre graces de la part que vous daignez prendre à la joye que j'ay un peu légitimement, de me reveoir entre les miens, après une éclipse de quatre de mes dernières années. Pour revenir au principe. *Icare, ubi es?* Car en vain me nommez-vous des Nozeroy, des Besançons et des Doles, si vous ne fichez le pied en quelque centre. D'ailleurs pour d'ouvrir bien ma paresse de tous prétextes, je trouve que vous avez icy de certaines fainéans de ma parenté, si capables de vous entretenir de nos nouvelles, qu'asseurément ils vous porteront à souffrir volontiers que je pratique un peu l'invention de Monsieur de Knuyt, à l'esgard de quelque gresle de dépesches qui me pourroit tomber à dos d'en delà et ³deça le Mont Ventoux.

Nostre gendre vous aura sans doute adverti du trespas de sa petite misérable aînée. Il en faut louer Dieu, après que tous remèdes humains ont manqué à sa guérison. Il n'y a eu que Luy qui l'ayt pû delivrer. On a désiré que j'assistasse à l'ouverture de ce petit corps, et plusieurs sçavons au mestier ont prié d'en pouvoir estre. Les parties presque toutes s'y sont trouvées en son estat, pour autant qu'une si longue et douloureuse maladie a peu permettre; seulement le *folliculus bilis* s'est trouvé comme bouché et vuide tout à fait, sans aucun vestige de bile. ⁴Ce qui a esté jugé l'unique cause du mal et de la mort pour des raisons que vous ferés bien d'apprendre, plustost des médécins de Bourgoigne que de moy *medicastro*. Moralement, je vous diray qu'on connoist (en Hollande) bien des maris, qui souhaitteroyent comme cela des espouses sans bile, *ut quæ nec molestæ essent, nec vitales*.

Le troisieme enfant, qui a réparé ceste bresche, est très-beau, et nostre présentement aînée que vous avez commencé à connoistre la plus divertissante *zitella* du monde, ⁵au moins à ce qu'on juge le grand-papa.

Madame Chandiot a pris la peine de me faire response et de me procurer le jugement en forme des médécins à Besançon de la disposition de ma pauvre Duchesse, ouverte en leur présence, que j'avoys fort désiré de veoir. Si vous avez occasion de rencontrer ceste bonne matrone, que j'ayme pour avoir eu tant de soin de la défunte,

---

¹ Naam geadresseerde autograaf.

² Ovidius, *Metamorphoses*, VIII, 232: "Icare," dixit, "ubi es? *Quâ te regione requiram?*"

³ <déjà>.

⁴ <Ce qui a ... mal et de> onderstreept.

⁵ <à>.

et à qui j'ay beaucoup d'obligation pour avoir eu la bonté de m'en faire des récits très-amples, je vous supplie de luy en vouloir faire compliment de ma part, et des offres très-libérales de mon service en toutes occasions de mon pouvoir.

Faictes-moy, s'il vous plaist, la grace d'en présenter autant et plus de ma part à la chère et digne Bourguignotte, à condition qu'elle ne le reçoive pas pour compliment, mais pour pure et franche vérité Batavique.

À Orange *mire homines intemperè agitant*. Il y a 2 moiz que Sauzin devoit estre à Paris. Après mille sols embanis, comme il s'est trouvé parti, on l'a rappellé en poste de Peerelotte. C'est icy un texte pour un sermon de dix feuillets, mais je n'ay garde à prener le d'ailleurs, *si tanti est*. Ce qui me faiche, c'est que les bonz se laissent emporter au courant des mauvais, que vous connoisez bien, et qui pour leurs interestes où passions mettent les affaires du maistre au hazard. Adieu de tout mon cœur. Il y a de vos lettres qui n'ont point esté rendues; ⁶nous aurions soin de vos migettines, tant pour la franche monture, que pour les pucellages de leurs servantes dans ce dangereux moulin.

Vertaling

Aan de heer Chièze.

Den Haag, 17 december 1665.

⁷ ^LIn welke streek moet ik u zoeken?^J Deze nog immer onbeantwoorde vraag heeft mij ervan weerhouden u dank te zeggen voor het willen delen in mijn vreugde, die ik nu min of meer rechtens heb, eindelijk teruggekeerd bij mijn familie, na mijn afwezigheid gedurende de vier laatste jaren. Om op het uitgangspunt terug te komen: ^LIcarus, waar ben je?^J Want het heeft geen zin mij plaatsen als Nozeroi, Besançon of Dole te noemen, wanneer u er overal weer snel van door gaat. Trouwens, om duidelijk te laten zien hoe genoeg ik heb van alle voorwendselen, hebt u hier enkele van die nietsnuttige bloedverwanten van mij, die zozeer in staat zijn u op de hoogte te houden van het nieuws van hier dat zij u zeker ertoe zullen brengen volgaarne te aanvaarden dat ik een beetje de uitvinding van de heer [Johan] de Knuyt in de praktijk breng, wat betreft één of andere hagelbui van tijdingen die me onverhoeds van beide kanten van de Mont Ventoux zou kunnen treffen.

Onze schoonzoon [Philips Doublet] zal u zonder twijfel hebben ingelicht over het verscheiden van zijn ongelukkige kleine oudste ⁸dochtertje. Men moet God ervoor danken, nadat alle menselijke middelen tot genezing hebben gefaald. Slechts de Heer kon haar verlossen. Men heeft de wens geuit dat ik aanwezig was bij de lijkschouwing, en verschillende vakgeleerden hebben verzocht erbij te mogen zijn. Alle lichaamsdelen werden nog intact bevonden, voorzover een zo lange en pijnlijke ziekte dat heeft kunnen toelaten; slechts ^Lde galblaas^J bleek geheel verstopt en leeg te zijn, zonder een spoortje gal. Dit nu heeft men geoordeeld de enige reden voor de ziekte en de dood te zijn geweest, om redenen die u zonder twijfel zult vernemen, eerder van de doktoren in de Franche-Comté dan van mij als ^Lmedicijnman.^J Moraliserend zeg ik u dat er (in Holland) heel wat getrouwde mannen zijn, die zouden wensen dat er echtgenotes zonder gal zouden zijn, ^Lzodat die noch lastig noch levenslustig zouden zijn.^J

Het derde ⁹kind, dat deze bres heeft gedicht, is erg mooi, en onze huidige ¹⁰oudste, die u al enigszins hebt leren kennen, is het vrolijkste ^Lmeisje^J dat er is, althans volgens het oordeel van de grootvader.

Mevrouw [Susanne] Chandiot [geboren Durand] heeft mij willen antwoorden, en heeft mij het officiële document gegeven van de doktoren van Besançon over de gezondheidstoestand van mijn arme [Béatrix de Cusance], hertogin [van Lotharingen], na aanwezig te zijn geweest bij de lijkschouwing, die ikzelf ook gaarne had bijgewoond. Wanneer u deze goede vrouw die mij zeer dierbaar is vanwege de vele zorg die ze heeft

---

⁶ <nous aurions ... dangereux moulin> autograaf.

⁷ Ovidius, *Metamorphoses*, VIII, 232: "Icarus," zei hij, "waar ben je? In welke streek moet ik je zoeken?"

⁸ Geertruida Doublet (1661-1665).

⁹ Constantia Theodora.

¹⁰ Susanna Constantia.

besteed aan de overledene, en aan wie ik ten zeerste verplicht ben om het uitgebreide verslag dat ze mij heeft gedaan, eens tegenkomt, verzoek ik u haar uit mijn naam te groeten, alsook haar royaal mijn diensten aan te bieden in alles wat binnen mijn vermogen ligt.

Wilt u, als het u beliebt, hetzelfde en nog meer aanbieden namens mij aan de dierbare en waardige ¹¹Bourgondische, op voorwaarde dat zij dit niet aanneemt als een compliment maar als een zuivere en eerlijke Bataafse waarheid.

In Orange ¹doen de mensen de raarste dingen.¹ Twee maanden geleden is het dat [Jean] Sauzin in Parijs had moeten zijn. Na duizend stuivers te hebben ingepakt, zoals bleek toen hij was vertrokken, heeft men hem teruggeroepen op de post van Peerelotte. Hier is zoveel over te zeggen, dat men er een relaas van tien kantjes over zou kunnen schrijven, maar ik hoed mij er overigens voor dat te doen, ²zo het al de moeite waard is.² Wat me dwars zit is dat de goeden zich op sleeptouw laten nemen door de slechten, die u wel kent, en die voor hun eigen belangen of hun hartstochten de zaken van hun meester op het spel zetten. Gegroet, met heel mijn hart. Enkele van uw brieven hebben wij nog niet ontvangen; wij zullen zorgdragen voor uw ¹²“migettines” zowel wat betreft het vrije bestijgen (??) als de maagdelijkheid van hun dienaressen in deze gevaarlijke molen.

---

¹¹ Claude-Marie de Lapie.

¹² Bewoners van Migette, een gehucht niet ver van Doubs?